

Droger öppet överallt

[singlepic id=309 w=583 h=388 float=left]

[nggallery id=84]

Oslo – den lilla huvudstaden med det stora ständigt närvarande problemet. Dubbelmoral eller människovärde? Här syns missbruk och oljerikedomar sida vid sida. Du kan få världens dyraste Big Mac eller en ren spruta. Mitt i stan.

Text: Mira Hjort | Bild: Joanna Karlsson | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 4 2011](#)

Hon är blond med shoppingkassar i händerna och tonårsfinnar i pannan och ler förläget.

– Vad behöver du? Saltvatten? frågar Arild Knutsen lågmält och fingrar på de många facken i sin väska.

– Ja.

– Filter?

– Ja.

– Syra?

– Bara ge mig allt.

Den unga kvinnan som stannat till utanför en av Oslos otaliga 7-elevenbutiker är sprutnarkoman. Bölderna i pannan är vid närmare anblick inte alls tonårsfinnar, utan de karaktäristiska utslag den som regelbundet injicerar heroin i sitt blod ofta får. Det var bara några kvarter härifrån som en bomb den 22 juli detonerade i hjärtat av demokratin och välfärdsstaten Norge. Fortfarande är området avspärrat och fönster ersatta av plywoodskivor. Utanför Domkyrkan ligger blommor kvar till minne av de 77 som dog i terrordåden. Och fortfarande dör varje år 70–80 personer i Oslo av överdoser.

Arild Knutsen är ordförande i Föreningen för human narkotikapolitik, en brukarförening som företräder narkomaners intressen och vill ha en mer liberal narkotikapolitik. Han ger den unga kvinnan saltlösning i ampuller, engångsfilter till sprutan och askorbinsyra att lösa upp heroinet med så att det

går att injicera. I Norge går det inte att köpa askorbinsyra i livsmedelsaffärerna. I stället använder heroinisterna citronsyra som ger större skador på kroppen.

Arild Knutsen tar med mig bort mot Oslos mest utbredda missbruksmiljö, nedre delen av huvudgatan Karl Johan och prostitutionsstråket Skippergata. En glad och stiligt klädd man i 20-årsåldern skryter om sina dyra solglasögon och får en bit rökpapper i handen. Arild försöker uppmuntra missbrukarna att gå över till rökheroin eftersom det är mindre skadligt än att injicera. Han känner de flesta här och bär alltid samma stickade cardigan i blått och grått, även när han syns i tv och tidningar. Det är bra om han är lätt att se på håll.

– Folk tror att jag använder samma tröja hela tiden men jag har flera likadana, säger han och skrattar.

Vid övergångsstället där Karl Johan och Skippergata möts dyker fler och fler narkomaner upp. Snart är de runt tjugo stycken. En del ser slitna ut, andra smälter in bra i shoppingmiljön tills de saktar ner och avslöjar sig. En kille som inte ser ut att vara äldre än sexton cirkulerar och frågar om någon har amfetamin att sälja. En man i 50-årsåldern går på metadon, har inte tagit heroin på ett år och jobbar som vaktmästare tre dagar i veckan.

– Men benson som jag får av läkare är jag fortfarande beroende av. Den är svårare att sluta med än heroinet, säger han och verkar ha kommit dit för att få prata av sig.

Några meter bort står fem poliser och diskuterar med en äldre man.

– Polisen är lite lugnare när jag är här, för de vet att jag håller ögonen på dem, säger Arild Knutsen.

Egentligen är det inte lagligt att dela ut hjälpmedel så här och det är inte meningen att Föreningen för human narkotikapolitik ska använda sitt statliga bidrag till den här typen av verksamhet. Men efter att polisen grep Arild Knutsen förra året ställde han till med liv i media och nu låter de honom hållas. Det han gör är heller inte särskilt kontroversiellt i Oslo. Sprutor är en receptfri vara i Norge

till skillnad från i Sverige, och sedan 1988 delar kommunen ut rena sprutor till narkomaner. 6 000 varje dag, två miljoner om året. För sju år sedan infördes också något som gör det möjligt att injicera heroin lagligt på en plats i Oslo. I sprutrummet tillåts registrerade heroinister att under överinseende av sjukvårdspersonal injicera sin drog, och den som är på väg dit med en brukardos kan inte gripas av polis. (Läs om sprutrummet i SocialPolitik nr 3/2008.)

Det var på 1960-talet som de öppna narkotikamiljöerna föddes i Oslo. Då var det hasch som gällde och missbrukarna höll till i Slottsparken vid andra änden av Karl Johan.

Från Slottsparken har det som i Norge kallas "drogmiljön" rört sig nedåt och på senare år etablerat sig runt centralstationen. Drogerna är andra. Heroinet nådde Norden och Oslo på 1980-talet och under 1990-talet exploderade problemen.

De dödliga överdoserna ökade stadigt och nådde sin topp år 2000 då 131 personer dog. Sedan dess har siffran sjunkit och ligger nu på en relativt stabil nivå kring 70–80 årliga fall. Minskningen tros till stor del bero på att fler har fått tillgång till substitutionsbehandling med metadon eller buprenorfin.

Men Norge är fortfarande ett av de länder i Europa med flest dödliga överdoser i förhållande till invånarantal. En av förklaringarna är den ovanligt starka injektionskulturen. Medan det i exempelvis Nederländerna är vanligare att röka än injicera heroin, är det få som röker i Norge.

Oslos socialborgarråd Anniken Hauglie (Høyre) har ytterligare en förklaring till de höga dödstaten.

– I många andra länder är allmäntillstånden sämre för missbrukarna. De dör oftare av andra saker än själva överdosen. I Norge lever de längre och hinner dö av överdoser innan de dör av något annat.

"Ursäkta mig... Har du några kronor till en narkoman. Tusen tack. Hälsningar Vegard." Han sitter på gångbron mellan bussterminalen och centralstationen med den handskrivna kartongbiten framför sig.

Det är förmodligen härifrån som du ser Oslo för första gången om du kommer hit med buss. Strax bortanför stationsområdet klättrar stadens senaste arkitektoniska stolthet Operahuset ner i Oslofjorden. Vegard har suttit och tiggat på den här bron i 12 år. Det är bästa platsen i hela stan och ingen vågar bråka med honom om den, säger han. Han är beroende av heroin och alkohol och tigger för att finansiera sitt missbruk.

I dag har han besök av sin kamrat Simon, som också missbrukat droger men just nu är under substitutionsbehandling. Han är mer pratglad än Vegard som har svår abstinens. De kallar det för heroinsjuka när man inte får tillräckligt av drogen, och Simon vill förklara varför Vegard är så mycket heroinsjuk.

– Han lever inte på att göra inbrott och råna människor längre. Det är en viktig skillnad. Han sitter hellre här och tigger för att få sitt heroin.

En välklädd äldre dam stannar till och lägger några mynt i Vegards Deli De Luca-kopp som står bredvid kartongbiten. Han är noga med att tacka alla som ger honom pengar.

– Tänk att vi har ryckt väskan av härliga damer som hon, jag och Vegard. Då är man bra desperat. Men nu vill vi inte det längre, säger Simon.

Vegard växte upp med en mamma som drack för mycket. Han började själv med alkohol när han var 12, hasch när han var 13 och amfetamin när han var 17. Jungfrusilen heroin tog han när han var 21 efter ett år med rökheroin. Då hade han redan hunnit sitta i fängelse. I dag är han 37 år och har haft lika många allvarliga överdoser. Den senaste var för en vecka sedan.

– Det var i sprutrummet. Då hade jag fått tag i något jävligt bra heroin. Och så satte jag hela halvgrammet. De hittade mig sittandes på en stol, helt lila i ansiktet. Då stängde de hela sprutrummet. De gör det när det är överdoser. De intuberade mig så att jag skulle börja andas och kom med motgift. Och så öppnade jag ögonen.

Vegard skrattar åt sin berättelse. Men han är irriterad. I dag har han fått brev hem om att han är avstängd från sprutrummet.

Det kan man bli om man bryter mot reglerna och till exempel använder våld eller försöker sälja droger där inne. Han vill inte säga vad han har gjort, men muttrar något om att han blev lurad att köpa något som inte var heroin. Han kliar sig i hårbotten och säger att det är dags att duscha.

– Jag försöker att duscha två-tre gånger i veckan. Men det är inte direkt något du prioriterar.

Vegard låtsas som om han är hemlös när han tigger för att få mer pengar men egentligen bor han i sin fästems lägenhet på St. Hanshaugen i västra Oslo. De träffades på ett boende för narkomaner och har varit förlovade i sju år. De har inte råd att gifta sig.

– Det är dyrt vet du. Min pappa är miljonär men han vill inte betala.

De flesta av väktarna i området bryr sig inte om att Vegard sitter på bron och tigger. Han plockar nitiskt upp varje kastad fimp och tror att det är därför han fått sitta där i så många år. Det är viktigt för honom att det inte ser stökigt ut. En polis stannar till och småpratar.

– Hon är riktigt trevlig. Men de är ju skitstövlar som gör allt för att ta dina droger. Har jag på mig en dos försöker jag säga att jag ska till sprutrummet.

En av Vegards langare går förbi. De bestämmer att de ska höras i morgon.

Det kan låta som en överdrift, men faktum är att det i många år varit svårt att röra sig i centrala Oslo utan att bli erbjuden droger eller plötsligt se någon injicera på öppen gata. Området runt Oslos centralstation och bussterminalen har varit en plats där missbrukare mer eller mindre öppet har kunnat köpa, sälja och använda droger. Nu ska det bli ändring på det.

Nedanför trapporna utanför centralstationen står en ständigt bemannad polisbuss från klockan 10 på morgonen till 22 på kvällen. Den har varit där sedan i juni, då polisen i samarbete med kommunen och några hjälporganisationer

iscensatte ännu en aktion för att splittra upp drogmiljön. Vid trapporna mot Jernbanetorget har två poliser just hindrat en narkotikaaffär och står och tar uppgifter av köpare och säljare.

På det ökända Plata vid sidan av stationen finns inte längre någon stor grupp narkomaner. De har till stor del flyttat till Skippergata bara ett stenkast bort. Men de är också mer utspridda över staden. De återkommande polisaktionerna har haft många kritiker, som menar att man jagar narkomanerna utan att erbjuda dem ett vettigt alternativ och att det är bättre om de är samlade på ett ställe.

– När de hela tiden måste vara rädda för att polisen ska komma så slarvar de med injektionerna och sätter inte sina sprutor lika säkert. Det ökar risken för överdoser och infektioner. När de stod på Plata behövde inte övriga Oslobor gå bland dem. Nu är de på alla centrala gator och i bostadsområdena. Plata beskylls ofta för att vara rekryterande för ungdomar. Men du drar dig mer för att gå fram till 50 tunga sprutnarkomaner som står skilda från resten av samhället och fråga om hasch, än du gör om de står två och två lite här och där, säger Arild Knutsen.

Oslopolisen har i långa perioder gjort det som Arild Knutsen önskar – inte gripit in. Nu studerar man andra europeiska städer som lyckats få bukt med öppna drogmiljöer.

Anlaug Lia är informationschef på Rusmiddeletaten, som är kommunens avdelning för drogfrågor. Hon menar att Oslo har öppna drogmiljöer för att man har tillåtit dem att utveckla sig.

– Det handlar varken om brist på insatser eller pengar. Det finns inte många fler drogmissbrukare i Oslo än i andra städer, men det som är väldigt typiskt är att de är otroligt synliga. Och att de har fått lov att vara otroligt synliga, säger Anlaug Lia.

Socialborgarrådet Anniken Hauglie är politiskt ansvarig för drogproblemen i Oslo kommun. Hon står bakom polisaktionen och

förstår att polisen haft svårt att veta hur de ska hantera situationen.

– Varje gång de har försökt att återopa lag och ordning i det området, så har politiker och andra stämt upp och sagt att polisen jagar drogmissbrukare. Och när till och med politiker ber polisen att sluta återopa lag och ordning, då förstår jag att det är krävande att vara polis.

– Men polisen är också ganska pragmatisk. De kunde ju ha bötlagt eller arresterat de som är i området, men de låter det hellre vara, säger Anniken Hauglie.

Hon representerar det konservativa partiet Høyre. I deras partiprogram står att de är för en restriktiv narkotikapolitik och mot sprutrummet och det förslag om medicinsk heroinbehandling som en statlig utredning, ledd av statsministerns far Thorvald Stoltenberg, har presenterat.

Men skillnaden mellan Anniken Hauglie och hennes politiska motsvarighet i Stockholm är milsvid. Medan Stockholmsmoderaterna varit starka motståndare till att starta sprutbytesprogram, är Hauglie positiv till såväl sprututdelningen som att ordna ett sätt att dela ut askorbinsyra. Hon ser också gärna att fler går från att injicera till att röka. Sedan i somras pågår ett försöksprojekt med utdelning av rökmaterial.

– Vi ser att det kan vara viktigt för att förebygga överdoser och smitta. Det bästa hade varit om man inte hade behövt göra de här sakerna, men om du ändå ska använda heroin så är det bättre att du röker det. Varje spruta vi kan få bort är bra.

Norsk och svensk narkotikapolitik gick länge sida vid sida, kantade av ledord som noll tolerans och ett narkotikafritt samhälle. Men något hände i Norge när man började dela ut sprutor för 23 år sedan. I dag finns även ett program för substitutionsbehandling som är mer utbyggt än det är i Sverige.

– Det är svårt att veta varför Norge och Sverige har utvecklat sig olika, säger forskaren Astrid Skretting vid SIRUS, Statens Institut för drogforskning.

– I Norge har hållningen allt mer blivit att man måste hjälpa så mycket det går i stället för att kriminalisera. Man har satsat offensivt på skadereduktion, medan Sverige knappt delar ut sprutor i dag.

Skadereduktion är precis som det låter – fokus på att reducera skador av missbruk utan krav på drogfrihet. Utdelning av sprutor är en sådan åtgärd. Sprutrummet en annan.

I svensk narkotikapolitik är skadereduktion fortfarande kontroversiellt. Och för en svensk som möter missbrukarna på Oslos gator kan det kanske se ut som att den norska inställningen inte fungerar. Men också Sverige ligger över det europeiska genomsnittet på narkotikarelaterade dödsfall och har haft problem med hiv-spridning bland sprutnarkomaner.

Anlaug Lia på Rusmidden vänder sig starkt mot att dra kopplingar mellan problemen i Norge och den mer pragmatiska drogpolitiken.

– Det är en kortslutning att tro att det har med varandra att göra, anser Anlaug Lia.

– Jag tror att vi behöver ännu mer av den här lite dubbelmoraliska politiken. Jag tror att den är nödvändig, jag tror att den har räddat liv och jag tror att den i liten grad har fört till att någon har börjat använda droger, säger hon.

Har det då blivit bättre i Oslo? Sett till dödliga överdoser är de färre nu än under 90-talet. Antalet överdoser totalt har minskat, och det är också färre injektionsmissbrukare i dag. Enligt Anlaug Lia beror det på två saker: ökad substitutionsbehandling och att det går trender också i injektionsmissbruk. Det är helt enkelt inte lika många som har haft lust att börja.

– Vi ser också att den allmänna hälsan hos injektionsmissbrukarna är mycket, mycket bättre. Det vi såg mycket av förut, som supersvåra abstinenser, undernäring, väldigt hög förekomst av infektionssjukdomar... På alla dessa områden är det bättre i dag.

– Jag är helt säker på att vi går åt rätt håll, vidhåller

Anlaug Lia på Rusmiddeletaten.

Det har gått 16 år sedan Vegard injicerade heroin för första gången. 1993 hade han ett jobb – i en vecka. Han har åkt ut och in på behandlingsinstitutioner många gånger och varit i substitutionsbehandling med metadon. Och han vill sluta med droger. Nästa gång jag letar efter honom på bron är han inte där och en annan man har knipit den populära platsen. Han sitter och nickar med en chipspåse i knät och märker knappt att en väktare försöker få kontakt med honom. Det tunga missbruket är trots en budget på en miljard årligen från kommunen hela tiden närvarande i stadsbilden som i övrigt knappt märkt av någon finanskris. Drogmissbruk är komplext och svårbehandlat. Varför har Vegard inte slutat med heroin?
– Jag vet inte. Jag antar att suget blir för stort.

mira.hjort@gmail.com

joanna@joannakarlsson.se